

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

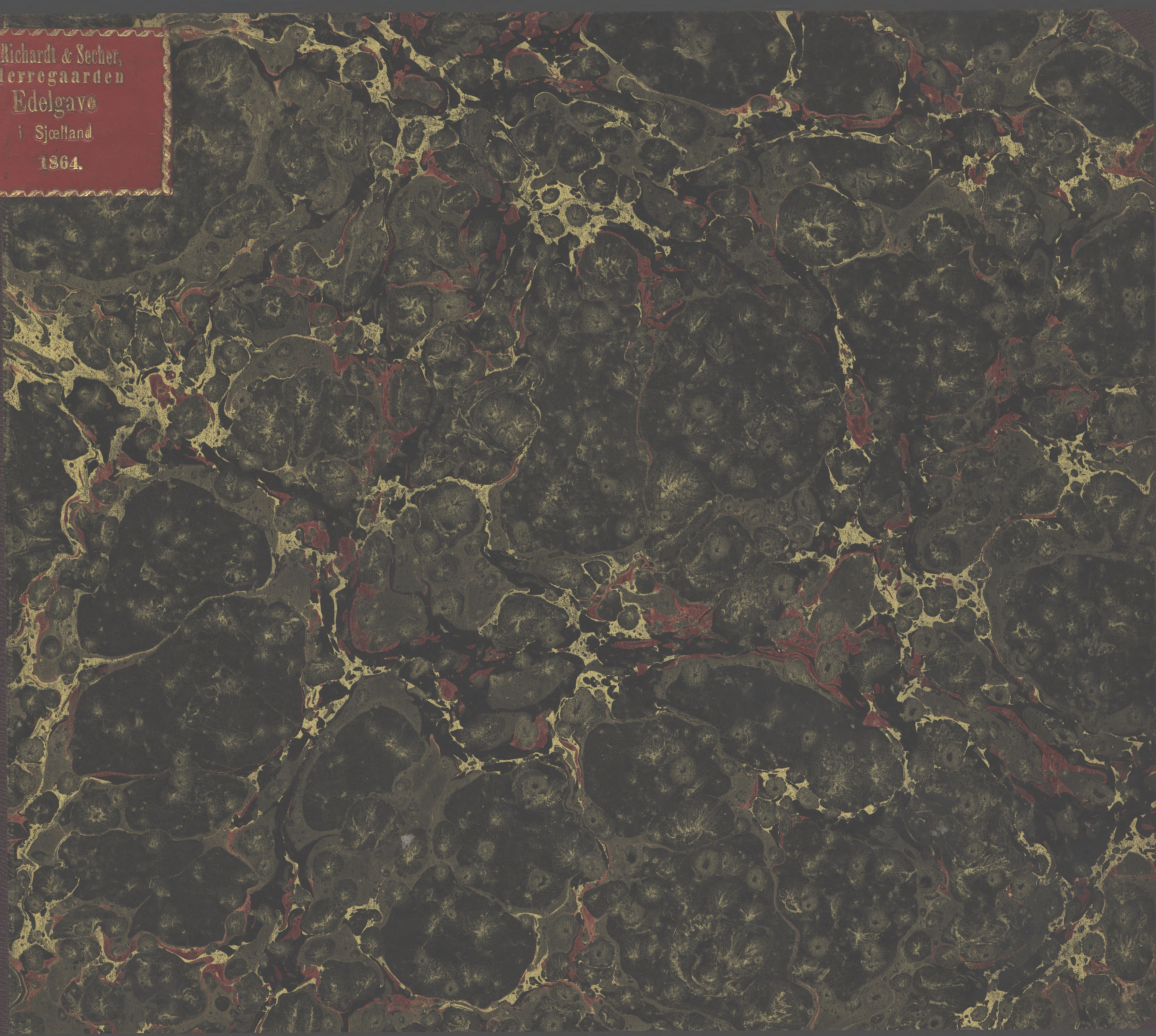
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Richardt & Secher,
Herrregaarden
Edelgave
i Sjælland
1864.

Richardt del. Nordahl Grove & Kittendorff lith.

C.A. Reitzels Forlag.

J.W. Fester & Kistner 1859 lith. Inst.

EDELGAVE

i Sælland.

EDELGAVE

i Sælland.

En Afstand af henimod 3 Mile fra Hovedstaden, i Smørum Herred og Sogn, Kjøbenhavns Amt, ligger Hovedgaardens Edelgave. Den er i Frederik den tredies Tid oprettet af 2 Gaarde, der kaldtes Rumppe og tilhørte Kronen. Disse Gaarde gav Kongen den 2den Februar 1663 til den fortjente Søhest Hr. Henrik Bjelke, hvilket dog vist nok langt mindre var til Belønning for hans Fortjenester af Fædrelandet, end fordi han som Medlem af Rigsraadet havde neblabt sig til at underrette Kongen om alt, hvad der foregik i Raadet, imedens Rigsdagen 1660 var samlet; thi hans Meddelelser lettede meget Hofpartiets Sejer og derved Enevældens Indførelse. Han og hans Hustru skulde efter den første Bestemmelse ikkun nyde Gaardene kvit og fri for Livstid; men tre Aar senere blev dette saaledes forandret, at hans Hustru Fru Edel Ulfeld, en Datter af Rigsraaden Hr. Christoffer Ulfeld til Sdenstrup (i Skaane) og Fru Maren Urup, skulde have dem med Tilladelse til at give dem et saadant Navn, som hun fandt for godt, og hvilket skulde indføres i Skjødet. Hver af Gaardene ydede i aarlig Afgift 1 \mathbb{A} Rug, 1 \mathbb{A} Byg, 4 Tdr. Havre, 1 Kam, 1 Gaas, 2 Høns og 5 Mk. 5 Sk. 1 Hvid i Penge, og deres samlede Hartkorn var 24 $\frac{1}{2}$ Tdr. Den 11te September 1666 udstæbtes endelig

Skjødet paa denne Ejendom, der til Ære for Fruen fik Navnet Edelgave. En saa ringe Begyndelse havde denne Herregaard; men det varede ej længe, før den fik Gods tillagt. 3 August 1667 udlagde Kronen til Hr. Henrik Bjelke 11 Gaarde i Smørumnedre By og 2 Gaarde i Gandløse Sogn og By, i alt 121 Tdr. 1 Skpe. Hartkorn, imod Afstaaelse af andet Gods i Fyn og paa Langeland. 3 Februar 1672 søgte Hr. Henrik Bjelke om at faa i Magestifte 4 Gaarde i Østykke Herred, Maalev Sogn, Sørup By og 3 Gaarde i Smørumovre, hvis samlede Hartkorn var 63 Tønder, hvorimod han tilbød at afstaa 5 Gaarde i Fyn, hvis Hartkorn i alt var 68 Tdr. 7 Skpr. = Fdk. 1 Alb., og paa Overstuddet vilde han meget gerne give Afkald, eftersom tre af hans Gaarde vare vel højt stykbsatte, nemlig til 19 Tdr. Hartkorn hver. Da Kongen vilde lægge de 5 Gaarde under Ryttergodsset, overdroges det de to Kommissærer for Indrettelsen af dette Gods i Fyn, Sten Wille og Orev Christian Christoffer Holt, at undersøge Forholdet. De gjorde den Bemærkning, at disse Gaarde, i Binding Herred, Ellinge Sogn, Bekstrup By, ikkun kunde beregnes til 16 Tdr. Hartkorn hver. Der var altsaa omtrent 4 Tdr. Hartkorn for lidt, og til at udfylde denne Brist tilbød Rigsamiralen

EDELGAVE

i Sælland.

1 Gaard i Baag Herred. Den 14de Juni blev Magestiftet endelig fuldbjyrdet, og Skjødet udstædt. Men som Amtmand over Rjøsnehavns Amt gjorde Rigs-marshalk v. Rørby endnu Indsigelse imod, at Krongobset skulde formindskes; thi de Bønder, der vare tilbage, kunde ikkun med Vanskelighed udføre alt det Arbejde, som daglig krævedes af dem, hvisaarsag Skatammerkollegiet den 1ste Juli 1672 henstillede til Kongen, om han virkelig vilde, at Magestiftet skulde fremmes; men Kongen skrev paa dets Indstilling: „J kan se til, at J gjør Henrik Bjelke i andre Maader fornøjeligt Vederlag; lader Bjelke ikkun faa Godset“. Hermed fik Sagen Ende.

Henrik Bjelke var en Søn af Norges Kansler Jens Bjelke til Østeraad og Fru Sofie Brokkenhus og født den 13de Januar 1615. Som Søtrier omtales han første Gang i Aaret 1644, da han som Chef for Orlogsskibet „Trefoldighed“ og Christian den fjerdes Flagkapitajn deltog i Slaget paa Kolbergerheide. Han kæmpede ogsaa i sine yngre Dage til Lands og havde Overstes Rang, da han 1646 fik Tilladelse til at gaa i fremmed Tjeneste og 200 Rdlr. i Bøttenge. 1653 havde han Overbefalingen over en i Øresund samlet Eskadre, og 1654 blev han med Fregatten „Pelikanen“ sendt til Island for at overholde Danmarks Højhedsret og tog da et Skib fra Friesland, der fiste under Ven. Da Hr. Niels Trolle i Aaret 1657 blev Statholder i Norge, fik han Henrik Bjelke til Eftermand som Rigsviceamiral. Henimod Sommerens Begyndelse gif han med 19 Skibe og med Kongen om Bord til Danzig for at hindre den svenske Hær i at gaa til Søs fra Polen over til de danske Øer. Eftersom man snart fik den sørgelige og uventede Tidende, at Karl Gustav vilde hjemsege Danmark til Lands, skyndte Kongen sig til Hovedstaden for om muligt at værne om Landet. Flaaden ved Danzig fik en Forsøgelse af 9 Skibe, og i Juni, Juli og indtil Midten af August var Henrik Bjelke saaledes Herre i Østersøen, at han kunde brandskatte Rygen og andre den Gang til Sverige hørende Øer og hindre flere i Wismar liggende svenske Skibe i at gaa til Søs. Da nu den svenske Hovedflaade under Amiral Klas Bjelkenstjerna i den anden Halvdel af August havde vist sig i Østersøen,

maatte den danske Amiral vende tilbage for at dække Sælland. De to Flaader mødtes den 12te September under Møn; den svenske var den stærkeste, hvisaarsag den danske Amiral ikkun indlob sig i en saakaldt løbende Fægtning, imedens han stadig nærmede sig Øresund. Om Aftenen fik han imidlertid en Forstærkning af 11 Skibe, som Niels Suel skyndsomst havde udrustet; han gif derpaa de Svenske i Møde, og en heftig Strid fandt Sted under Falsterbo den 13de og 14de. De to Amiralstibe tilrebede hinanden ilde, hvorpaa Flaaderne skiltes ad, og de danske Skibe gif til Rjøsnehavn for at istandsætte den lide Skade. Snart var imidlertid Henrik Bjelke klar til atter at gaa i Søn og til at blokere Wismar, hvorhen de svenske Skibe havde begivet sig. Henimod Midten af December vendte han tilbage til Rjøsnehavn. Under de Ulykker, som det følgende Aar hjemsegte Fædrelandet, maatte de danske Skibe blive liggende i Havnen; det var først i Slutningen af Oktober 1658, at Rigsviceamiralen fik Befaling til med 4 Linieskibe, 2 Fregatter og et mindre Skib at løbe ud og forene sig med den hollandske Flaade, der under den kække Amiral Jakob van Wassenaer Opdam ilede det betrængte Rjøsnehavn til Undsætning. Men først efter at det heftige Søslag havde fundet Sted i Sundet, hvorved Hollænderne banede sig Vej til Rjøsnehavn, lykkedes det ham at naa disse Forbundsflæder; nordlig Vind og Strøm opholdt ham længe. Ved denne Lejlighed havde han atter ligesom og senere „Trefoldighed“ til sit Flagskib. Den følgende Vaar undsatte Henrik Bjelke i Forening med Niels Suel den i Flensborg Havn indesluttede Viceamiral Mikolas Helbt og tvang i Slutningen af April Bjelkenstjerna til at søge Wismars Havn. Den 27de Maj 1660 blev Freden sluttet i Rjøsnehavn, og dermed ophørte Henrik Bjelkes umiddelbare Deltagelse i Søtrier; han blev saaledes Maaneder efter ved Rigsamiralens Hr. Ove Gjeddes Død dennes Eftermand som Amiralitetspræsident, og i Maj 1662 blev han endelig Rigens Amiral, hvilket nu imidlertid under Enevælden ikkun var en tom Tittel. Til Ven havde Rigsamiralen tidligere haft Ven Island, og dette Ven havde han som Rigsviceamiral faaet i Aaret 1657. Dens Overbestyrelse overtog han nu atter;

EDELGAVE

i Sælland.

men ligesaa lidet som hans Forgængere havde han stadigt Ophold her; af dens Indtægter fik han sin Løn. Med 2 Fregatter besøgte han Den i Løbet af Sommeren 1662. Efter Freden forfalt Flaaden mer og mer i Frederik den tredies Regeringstid, uagtet al den Nidkærhed, Rigsamiralen i Forening med Niels Suel ubviste for at ophjælpe den. Han sølte sig imidlertid snart lammet af Alderens Byrder, og da Krigen atter var udbrudt i Aaret 1675, tog han ikke synderlig Del mere i Styrelsen af Flaadens Sager; endelig blev han, efter at Freden var vendt tilbage, i December 1679 fritagen for daglig at være tilstede i Kollegiet. Hans Sghelighed tiltog, og den 16de Marts 1683 forlod han denne Verden i en Alder af noget over 68 Aar. Hans Hustru, som han havde ægtet i Aaret 1649, var 1676 vandret heben. Allerede under Christian den fjerde havde Hr. Henrik Bjelke udmærket sig, og med stor Hæder havde han ført Flaaden under dennes Efterfølger. Alder og Svagelighed havde forbudt ham at tage virksom Del i den staaende Krig; men lige indtil sin Død vebblev han at gavne Søetaten ved sin Indflydelse hos Kongen og Hoffet. Da han stædedes til den sidste Hvile, hejsede Flaaden, der laa paa Rheden, sine Flag paa halv Stang, og hvert enkelt Skib stød 9 Sørgeffud.

Ebelgave fik efter Hr. Henrik Bjelkes Død, næmlig den 25de Oktober 1684, Stadfæstelse paa Tiendefrihed, hvilken Bevilling senere fornhebes ved hvert Thronskifte i det mindste indtil Christian den syvendes Tid. Aarsagen hertil var følgende. Præsten i Ledøje og Smørum Hr. Dtte Christoffersen gjorde Krav paa Tiende af Gaarden, uagtet Rigsamiralen havde faaet denne med alle de Særrettigheder, som andre Hovedgaarde nøde. Da det Sted i Loven, Præsten fremsførte til Forsvar for sin Paastrand, ifkun vebkom de Lade- og Avlsgaarde, som Herremændene uden særegen Tilladelse monne oprette, blev Gaardens daværende Ejer Amiral Christian Bjelke fritagen for al Tiendebædelse af denne sin Hovedgaard. Hr. Christian Bjelke havde ogsaa udmærket sig som Søkriger. Han var Viceamiral, da han i Slutningen af Marts 1676 under Niels Suels Overbefaling forlod Kjøbenhavn

som Fører af Skibet „Christian den fjerde“, og efter at Hovedflaaden i Slutningen af Aaret var gaaet i Havn, krydsede han med nogle faa Skibe i Østersøen; men da foresaldt der intet af Vigtighed. Den følgende Vaar gif han ligeledes ud under Niels Suels Overkommando og førte da Linieskibet „Churprinsen“ paa 74 Kanoner. Allerede det foregaaende Aar havde han kæmpet med stor Kædhed og Dygtighed i Søslagene under Bornholm og Nygen og under Oland, og nu vandt han megen Hæder i Slaget under Falster og Møn den 1ste Juni 1677 eller Marsbagen efter Kampen ved Oland, da han med sit Linieskib angreb og lagde sig paa Siden af det svenske Linieskib „Kalmar Kastel“, der ligeledes førte 74 Kanoner; men han fik efterhaanden Hjælp af to andre Linieskibe og en Fregat, der kom opsejlende. Efter en hæderlig Modstand maatte den brave svenske Kapitajn Kornelius Tieszen overgive sit Skib; men han havde i Forvejen ødelagt det ved fra Dækket at skyde med Kanoner igjennem Rugerne ned i Skibet, hvorved det fik en saadan Skade, at det maatte landfættes paa Falster. I Slaget i Rjøge Bugt tog Christian Bjelke Linieskibet „Cæsar“, der førte 60 Kanoner. Til Belønning for denne Daad blev han Ridder (Storkors) af Dannebrog. Da Hovedflaaden atter ved Vinterens Nærmelse var gaaet i Havn, vebblev han at krydse med en liden Afdeling Skibe, saa længe som Farvandet var aabent. Den følgende Vinter var han sydselsat med at hværve og udskrive Søfolk, og næste Vaar udsendtes han atter med en Flaadeafdeling til Handelens Bestyttelse; i Juni Maaned forenede Hr. Niels Suel med Hovedflaaden sig med ham. Senere havde han ingen Lejlighed til at udmærke sig, efterdem de Svenske ikke indløde sig i noget større Slag. Efter Freden var han Medlem af Amiralitetet. Endnu en Gang fik han Befalingen over en Flaadeafdeling under Hr. Niels Suels Overkommando, næmlig i Juni 1689, da man under Striden med Hertugen af Gottorp ventede et Angreb af en forenet svensk og engelsk Flaade i Østersøen; men heraf blev intet, og Flaaden vendte kort Tid efter tilbage til Kjøbenhavn. — Ejer af Ebelgave var Hr. Christian Bjelke bleven ved 1680 at ægte Rigsamiralens Datter Fru Marie Sofie Bjelke, der var Enke efter Klavs

EDELGAVE

i Sælland.

Krabbe til Torstedlund. Hun var Amiralens anden Hustru og født 1657. Han havde først fra 1675 været gift med Fru Judithhe Katrine Skabe, der døde 1678. Aar 1685 blev han Ejer af Væsnæs, og i en Alder af 49 Aar døde han 1694. Næppe havde Amiralens Arvinge længe beholdt Edelgave efter hans Død; Fru Marie Sofie Bjelke var død 1686, og han havde 1687 giftet sig tredje Gang. Hans Enke var Fru Bibeke Nielsdatter Suel.

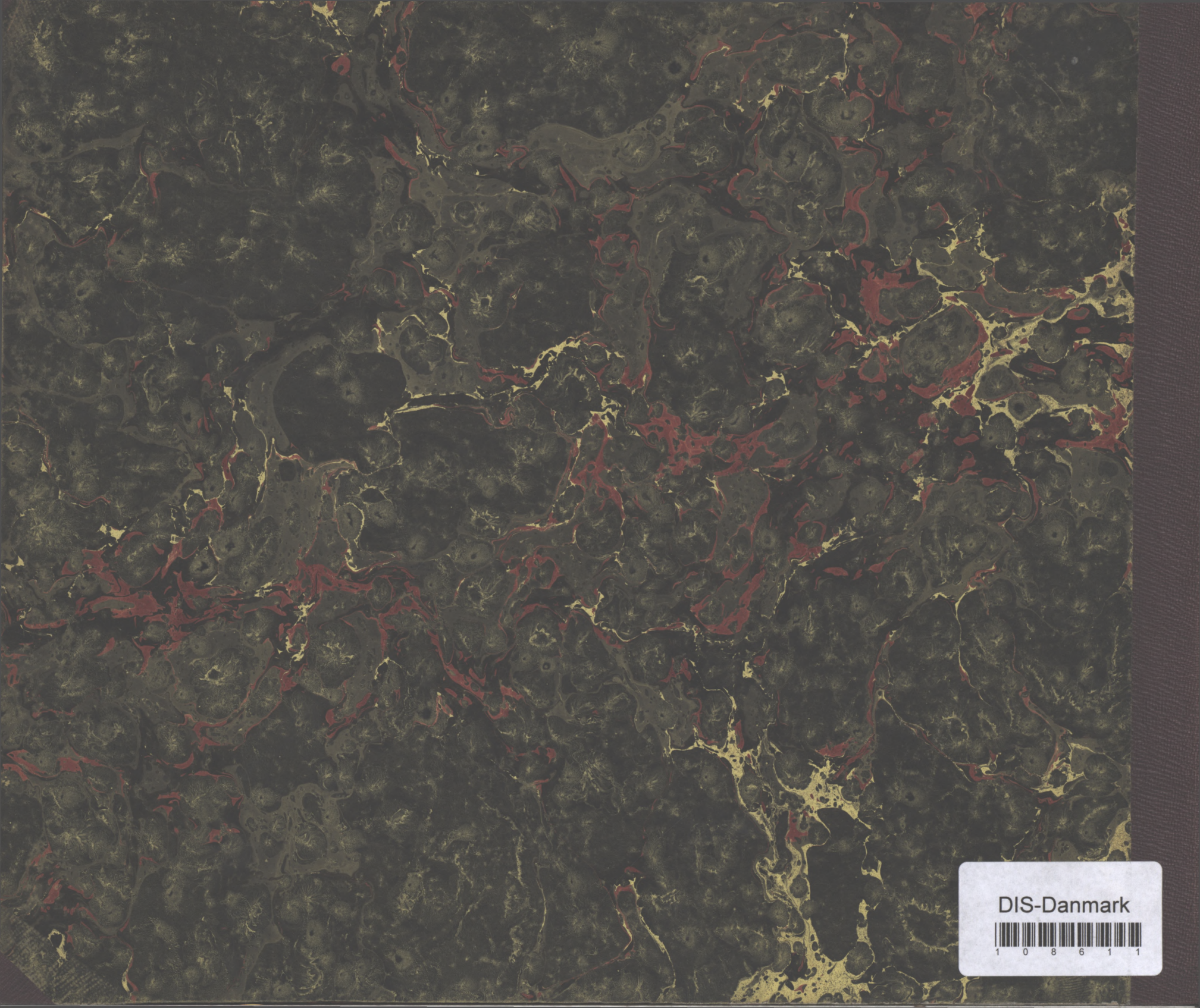
Om Edelgaves Ejere vides efter hans Tid intet før omtrent i Midten af det 18de Hundrebaar. Da tilhørte Gaarden Christian Welbingsh, der i Aaret 1759 folgte den til Etatsraabinde Borneman, født Holst, for 22,800 Rdlr. Den næste Ejer var Justitsraad Hans Georg Faith, som købte den 1786 for 60,000 Rdlr. I Aaret 1791 folgtes Gaarden til Jakob Rosted for 69,000 Rdlr., derpaa 1798 for 82,600 Rdlr. til Christian Lange, der ogsaa var Ejer af Eskær i Lhh. I Aaret 1806 blev Edelgave

afhændet til Johan Bartholin Eichel for 110,000 Rb. og tre Aar senere for 134,000 Rdlr. til Frederik Lutein. Denne beholdt Gaarden indtil Juli 1846, da han overdrog den til sin Søn, den nuværende Ejer, Etatsraad Wilhelm Lutein.

Stuehuset er opført af Justitsraad Faith og bestaar af en grundmuret Bygning paa to Etager med 2 Fløje. Ogsaa Ladebygningerne ere grundmurede.

Til selve Gaarden Edelgave hører et Fladeindhold af 345 Tdr. Land, som er aflyst for 37 Tdr. Hartkorn. Godset, der 1807 udgjorde 211 Tdr. Hartkorn, bestod 1846 af 130 Tdr. Hartkorn; men deraf er største Delen solgt i de senere Aar, hvorimod Lagerup Kirketiende er tilkøbt. Desuden høre Hvedstrup Kirketiende og Smørum Sogns Kongetiende til Edelgave.

DIS-Danmark

